

THE PURPOSES OF ORGANIZING AND MANAGING SCHOOL EDUCATION

**МЕКТЕП ТӘРБИЕ ЖҰМЫСЫН БАСҚАРУ ЖӘНЕ ҰЙЫМДАСТЫРУДЫҢ
МАҚСАТТАРЫ МЕН МІНДЕТТЕРІ**

Dinura SADYKOVA

Lecturer, Kazakh State Women's Teacher Training University

ABSTRACT

This article deals with the issues of organization and organization of educational work in the system of education in Kazakhstan, directions and tasks of modern school educational work and management work in their organization.

As the society grows and our state develops, the growth of healthy, younger generation is evidence of paralysis of school and school education. The younger generation begins with the family education and continues with the upbringing of the school. That is why education of preschool, elementary, secondary, higher education institutions should be shaped and directed towards them. In this regard, educational institutions are involved in the development of new approaches to education and organization, management, management and comprehensive areas of education. The school, where the main role in the upbringing of the younger generation, is the correct functioning of the system of educational work, the organization of a well-educated, educated, competent, professional staff of the school management.

Keyword: Organizing, Managing, School Education

ТҮЙІНДЕМЕ

Бұл мақалада Қазақстан білім беру жүйесіндегі мектеп тәрбие жұмысын басқару және ұйымдастыру қызметі, қазіргі заманғы мектеп тәрбие жұмыстарының бағыттары мен міндеттері, оларды ұйымдастырудағы басқару жұмыстары туралы мәселелер қарастырылған.

Қоғам өркендеп, мемлекетіміз дамығанымен тәні сау, жаны азған жастардың көбеюі ата-ана, мектеп тәрбиесінің кемістігінің айғағы. Жас ұрпақ жанұя тәрбиесінен бастау алып, одан әрі мектеп тәрбиесімен жалғасады. Сондықтан білім берудің мектепке дейінгі, бастауыш, орта, жоғарғы оқу орындарында саналы жастарды тәрбиелеу, оларға дұрыс бағыт-бағдар беру қалыптасуы тиіс. Осыған орай, білім беру мекемелерінде тәрбие берудің жаңа әдіс-тәсілдері мен ұйымдастыру, басқару, басшылық жасау жұмыстары қарастырылып, тәрбие бағытының жан-жақты салалары қамтылуда. Әсіресе, жас ұрпақтың тәрбиесінде негізгі орын алатын мектеп тәрбие жұмысы жүйесінің дұрыс жасалуы, нақты, қажетті бағытта ұйымдастырылуы, оған сауатты, тәрбиелі, іскер, қабілетті мамандардың басшылық жасауы, мектеп тәрбие жұмысын басқару қызметінің ерекшелігін арттырады.

Кілт сөздер: Ұйымдастыру, басқару, мектеп тәрбиесі

Қоғам өркендеп, мемлекетіміз дамығанымен тәні сау, жаны азған жастардың көбеюі ата-ана, мектеп тәрбиесінің кемістігінің айғағы. Жас ұрпақ жанұя тәрбиесінен бастау алып, одан әрі мектеп тәрбиесімен жалғасады. Сондықтан білім берудің мектепке дейінгі, бастауыш, орта, жоғарғы оқу орындарында саналы жастарды тәрбиелеу, оларға дұрыс бағыт-бағдар беру қалыптасуы тиіс. Осыған орай, білім беру мекемелерінде тәрбие берудің жаңа әдіс-тәсілдері мен ұйымдастыру, басқару, басшылық жасау жұмыстары қарастырылып, тәрбие бағытының жан-жақты салалары қамтылуда. Әсіресе, жас ұрпақтың тәрбиесінде негізгі орын алатын мектеп тәрбие жұмысы жүйесінің дұрыс жасалуы, нақты, қажетті бағытта ұйымдастырылуы, оған сауатты, тәрбиелі, іскер, қабілетті мамандардың басшылық жасауы, мектеп тәрбие жұмысын басқару қызметінің ерекшелігін арттырады.

Еліміз өркениетті елдер қатарына жататын әлемдік деңгейдегі ел болады десек, өз ұлтымызды, елімізді, тілімізді, салт-санамызды ардақтайтын, асыл қасиеттерімізді құрметтейтін, тәрбиелі, саналы ұрпақтардың өсіп жетілуіне басты назар аударуымыз керек.

Осыған орай білім беруді жаңғырту аясында тәрбие жұмысы азаматтық мінез-құлықты, ізгілікті, әлеуметтік мақұлданған құндылықтары мен үлгілерін қалыптастыру мен қабылдаудың арнайы ұйымдастырылған үрдісі болуға тиіс. Қазақстан Республикасында білім беруді 2015 жылға дейін дамыту тұжырымдамасында тәрбие мазмұнын жаңартудың негізгі бағыттары белгіленген. Олардың ең бастысы-мектептерде демократиялық тыныс-тіршілік салтын қалыптастыру, тұлғаның өзін-өзі дамыту, оның өзін-өзі тану және өзін-өзі анықтап алу үрдісіне педагогикалық қолдау көрсету құралдары мен нысандарын іздестіру, әртүрлі жетілдіруші балалар бірлестіктерінің пайда болуына жағдай жасау, мектептен тыс білім беретін және білім бермейтін мекемелермен тығыз байланысты дамыту болып табылады. Осы міндеттерді мектеп деңгейінде іске асыру мектепті ізгілікті тәрбиелеу жүйесі ретінде қалыптастыру мен дамытуға бағытталған жүйеде жүргізуді талап етеді. Бұл, егер осы міндеттер мектеп әкімшілігінің, ең алдымен тәрбие жұмысын басқарудағы басшыларының қызмет басымдықтарының бірі болса ғана жүзеге асырылады.

Мектеп тәрбие жұмысын басқарушы тұлғалар өз қызметтерінде жұмысқа кіріспес бұрын мектеп тәрбие жүйесінің мақсатты бағдарламасын алдын-ала болжап, көз алдына елестетуі тиіс. Осы бағдарлама негізінде мектеп оқушыларын тәрбиелеудің негізгі мақсаттары мен міндеттері айқындалады. Мектеп оқушыларын тәрбиелеудің міндеттері мен мақсаттарын айқындауда, сондай-ақ мектеп тәрбие жұмысын ұйымдастыруда білім саласындағы мемлекеттік саясат мақсаттары басты бағдарлар болып табылады. Олар тәрбие бағытындағы негізгі құжаттарда айқындалған. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңы, «Қазақстандағы тәрбие берудің кешенді бағдарламасы», «Бала құқығын қорғау» Заңы, «Бала құқығын қорғау Конвенциясы» құжаттарды мұқият талдау арқылы мектеп оқушыларының тәрбиесіне мемлекет ұсынған талаптарды қалыптастыруға болады. Атап айтсақ;

1. Мектеп тәрбие жұмысының жүйесі оқушылардың жан-жақты дамуына бағытталуы тиіс. Оқушылардың жан-жақты дамуы барлық тәрбие технологияларының және балалармен жұмыс жүргізу әдістемелерінің баланың өзіндік іске асыру шарттарын құру жағдайында ғана болуы мүмкін. Оқушылардың өзіндік жұмыс жасауы олардың танымдық дәлелдері мен танымдық қызығушылықтарын, жалпы оқулық тәсілдерін, әдеттер және шығармашылық қабілеттерін, қажетті ақпаратты таба білу, өз бетінше білім алумен айналысуына мүмкіндік жасайды.

2. Оқушылардың жан-жақты дамуы оқушының ашық ақпарат әлеміне азаматтық қасиетін көрсете кіруінің ғылыми дүниетанымын қалыптастыруды болжайды.

3. Оқушыларды физиологиялық тұрғыдан дені сау, құлықты және өз Отанының сөз жүзінде ғана емес, іс жүзіндегі патриоты болуға, өз елінің дәстүрлерін, өз халқы мен дәстүрлерін, әдет-ғұрыптарын, басқа халықтардың мәдениетін сыйлауға тәрбиелеуге мүмкіндік береді.

4. Азаматты және адамды қалыптастыруда тәрбие жұмысы жүйесінің оқушылар бойында басқа адамдардың құқықтары мен бостандықтарын сыйлауына, өзінің және жанұясының, қоғам алдындағы өз әрекеттері мен жауапкершілік тәрбиесіне мүмкіндік жасау қабілеттілігін есте ұстаған жөн.

Негізгі мемлекеттік құжаттарда белгіленген мақсаттардан өзге тәрбиелеуде білім берудің аймақтық бағдарламасымен анықталған мақсаттар да маңызды орын алады. Олар аймақтардың өзіндік ұлттық мәдениетінің, дәстүрлерінің, әдет-ғұрыптарының сақталуына, баланың рухани және құлықтылық дамуына мүмкіндік беретін тіл ерекшелігіне ынтасын суреттейді. Баланы рухани тәрбиелеуде отбасы маңызды орын алады. Білім беру саласындағы аймақтық саясат ата-аналар мен балаларда өзіндік бағалауын сақтау үшін жанұялық тәрбиелеудің маңызды түсінігін қалыптастырудың шарттарын құруды қарастырады.

Тәрбиелеудің аймақтық мақсаттары нақты мектептердегі тәрбиелеу мақсаттарымен тығыз байланысты. Мектептегі тәрбие жұмысының жүйесі бұл тек қана оқушылардың дәстүрлері мен әдет-ғұрыптары ғана емес, сондай-ақ оқу мекемесі дамуының кешенді бағдарламасын құруда қолданылатын тәрбиелеудің әдіс-тәсілдері мен құралдары.

Мектеп оқушыларын тәрбиелеудің кешенді бағдарламасын құрған кезде мынадай маңызды мақсатты бағдарлардың қажеттілігін ескерген жөн:

- ✓ Оқушылардың жас ерекшеліктеріне қарамастан, балалардың белсенділігін арттыруға мүмкіндік беретін және олардың сапалы өзгеруіне септігін тигізетін балалармен жұмыс түрлерін қолдана отырып, белсенді шығармашылық жұмыстарын жүргізу;
- ✓ Шарттар құру және балалармен жұмыс жүргізудің оқушылардың өзіндік дамуына және мұғалімнің жанама әсерінсіз өзіндік жетілуіне, өз бетінше білім алу мәдениетінің қалыптасуына бағытталған түрлерін қолдану;
- ✓ Оқушылардың және олардың ата-аналарының құлықтылық мәдениетін, балалар мен ата-аналардың өзара қарым-қатынас этикасын, ересектер мен жастардың, тұлғаның жігерлі сапаларын қалыптастыру;
- ✓ Оқушыларды табиғатты және өз елінің тарихын, өзіндік тұрмысының, адам мен табиғаттың тұлғалық қайталанбастығын, адамдардың бір-бірімен өзара қарым-қатынастарын сақтауға баулу;
- ✓ Адам өміріндегі еңбектің маңызы және өзі мен басқа адам игілігі үшін жасалған олардың нәтижелері, еңбектік қатысу және еңбек қызметінің мәдениеті, шаруашылықтың мәдениеті түсінігін дамыту.

Мектеп оқушыларының тәрбие бағдарламасында мектеп оқушыларын тәрбиелеудің жоспарланған нәтижелерін ескермеу мүмкін емес. Олар оқушыларды тәрбиелеудің мектептік және сыныптық кешенді бағдарламасын құруда көмектесетін әрбір мектептегі бітірушінің тұлғалық моделінің болуын, оқушылардың тәрбиелілігінің белгілерін болжайды. Оқушыларды тәрбиелеудің бағдарламасын және мектеп бітірушінің моделін қалыптастырып құруда мектеп тәрбие жұмысын басқарушылар «Жаңа мыңжылдыққа» атты ЮНЕСКО баяндамасында берілген кепілдемелерді қолдануы мүмкін. Кепілдемелерде мектептің оқушылары – бітіруші түлектерді:

- ✓ оқуға үйрету;
- ✓ өмір сүруге үйрету;
- ✓ бірге өмір сүруге үйрету;
- ✓ жұмыс істеуді және табыс табуды үйрету арқылы тәрбиелеу ұсынылған.

Оқуға үйрету – демек, баланы әр түрлі ақпараттар легінде сауатты бағдарлауға және қажетті ақпаратты өз бетімен табуға үйрету, балада өзіндік қалыптасуы үшін білімін жалғастыру және оның маңызы мен қажеттілігі түсінігі ұғымына талабын қалыптастыру, өзіндік даму мен өзіндік қалыптасуда ғылыми-техникалық прогрессті қолдану.

Өмір сүруге үйрету – демек, баланың бойында салауатты өмір салты дағдыларын, қоғамға бейімделу мүмкіндері мен қастық пен зорлыққа қарсы тұруын қалыптастыру. Мұндай бітіруші өзін-өзі қорғай алады, кемел ойлы, жоғары өнегелілік сапаларына ие. Ол тұлғалылық және әлеуметтік толысу, жанұясындағы және қоғамдағы өмірге дайындығын, қандай жағдайда болмасын жауапкершілікті өз мойнына алу қабілетін танытады.

Бірге өмір сүруге үйрету – демек, болашақ ересек тұлға бойында өзге адам үшін күйзелу, шыдамдылық, пікірді басқа көзқарас тұрғысынан түсініп қабылдау қабілеті, демократиялық және адамгершілік сынды мінез қасиеттерін қалыптастырады. Бұл тұста тек қана сөз жүзінде емес, іс жүзінде де өз елі мен өз халқының азаматы болған, өз елі мен өз халқын, оның

жетістіктері мен мәдениетін барлық жерде өз дәрежесіне лайықты танытып жүрген азаматтың ғана әлем азаматы бола алатындығын ескерген жөн.

Жұмыс істеуді және табыс табуды үйрету – демек, болашақ бітіруші бойында еңбекке деген талабын және жұмыс істеу әдеттерін дамыту, табысты болу және бәсекеге қабілеттілігін арттыру. Болашақ бітіруші мамандық таңдап қана қоймай, өзінің алға қойған мақсаттарына жетудегі іскерлігі мен ынтасын танытуы, кәсіби қалыптасу жолында кездесетін түрлі қиындықтарды жеңе білуі тиіс.

Жоғарыда аталған тәрбиелеудің мақсаттарын қорытындылайтын болсақ, мектеп тәрбие жұмысын басқарушы және ұйымдастырушы тұлғалар мектептегі тәрбие жүйесін тиімді құруға көмектесетін тәрбиелеудің мынадай негізгі міндеттерін анықтауы тиіс:

- ✓ мектеп өзін-өзі басқаруын белсенді қалыптастыру, мектептегі және сыныптағы оқушылардың немқұрайды қарамайтын көшбасшылығын танытуға бағытталған шарттар құру;
- ✓ оқушылар тәрбиелілігінің белгілері және олардың көріну мүмкіндіктерін;
- ✓ тәрбие үрдісін ұйымдастырудың жаңа әдістерін қалыптастыру және тәрбие үрдісіне тәрбие жұмысының жаңа технологияларын енгізу;
- ✓ мектеп тәрбие жүйесіне жанұясының белсенді қатысуының шарттарын құру;
- ✓ мектеп оқушыларының әлеумет өміріне және қоғамдық ұйымдарға белсенді араласуын қадағалау;
- ✓ барлық сыныптан тыс іс-шараларды жоғары эстетикалық, этикалық және мәдени деңгейде өткізу;
- ✓ мектептегі сыныптан тыс жұмыстың дәстүрлері мен әдет-ғұрыптарын құру;
- ✓ мектептегі тәрбие жұмысын құру үшін ата-аналар, оқушылар, әріптестер арасынан пікірлес ұжым қалыптастыру;
- ✓ тәрбие үдерісіне қатысушының әдістемелік және кәсіби мәдениетін арттыру;
- ✓ мектеп тәрбие жүйесі нәтижесін сараптап бағалау мен болжау элементтерін қолдану.

Тәрбиелеудің мақсаттары мен міндеттерін жасауда қазіргі қоғам балаларының даму ерекшеліктерін де ескергені жөн. Әрине, бүгінгі таңдағы балалар өткен мыңжылдықтағы балалардан ерекшеленеді.

1. Бүгінгі таңдағы балалар білімнің түрлі саласынан хабардар. Егер 15-20 жыл бұрын мектеп оқушылары белгілі бір ақпараттарға тапшы болса, ал қазіргі оқушылар жанама және психикалық, сондай-ақ физиологиялық тұрғыдан әсер ететін ақпараттарға тоғышарлық танытуда. Балалар қолданып жүрген ақпараттар ешқандай да жас ерекшелігін ескермейді, жүйесіз, өнегесіз және үйлесімсіз. Бұл оқушыларда қорқыныштың, сенімсіздіктің, алаңдаушылық, алынған ақпараттардың дұрыстығына көңіл бөлмейтіндігін танытудың пайда болуына әсер етеді.

2. Бұқаралық ақпарат құралдарының, мерзімді баспасөз, көркем және арнайы әдебиеттердің, әлеуеттің арқасында бүгінгі таңдағы оқушылар бойында әлемге өзіндік «Менін» жариялауға деген ықыласы туады.

3. Жасөспірімдер ешқашан ересектердің сөздері мен іс-әрекетіне сенімсіздік, шыдамдылық таныта бермейді, олар тіпті өздерінің жақындарына да еліктей бермейді. Ересектер оқушыларға шыдамдылық танытуға және оқушылардың ересектерге толыққанды сенімсіздік танытатынына психологиялық жағынан да дайын болуға тиіс.

4.Бүгінгі таңдағы оқушылардың физиологиялық денсаулығы экология мәселелерімен, ауқымды аймақтардың радиоактивті ластану мәселелерімен, мектеп жүктеген көп міндеттер, жанұя және оқу орнындағы психологиялық жоспар мәселелерімен тығыз байланысты.

5.Балалар бір балалы жанұяда өседі, ата-аналар өздерінің кәсіптік қызметімен айналысады, мансап қууға еліктейді, балалар сыныпта аз қарым-қатынас жасайды, сабақты ұйымдастыру түрлері жиі бірлестіре бермей, керісінше, балаларды бөліп қояды, ауладағы қозғалмалы ойындарды тығыз қарым-қатынасты компьютерлік ойындар, теледидар алмастырды.

6.Жоғарыда аталған қазіргі таңдағы жасөспірімдер бойындағы белгілер мұғалімдер тарапынан қатаң қадағалау мен бақылауды талап етеді. Бұл педагогтік ұжымға ересектер келеңсіздігін жеңуге қабілетті тәрбиелеудің рационалді моделін табуға көмектесетін мектеп тәрбие жүйесін құруға мүмкіндік береді. Қазіргі жас түлек төмендегі қасиеттерге ие болуы үшін талаптану керек:

- ✓ таңдауда және шешім қабылдауда өзіндік қасиет таныту;
- ✓ шешіміне, іс-әрекетіне және қылықтарына жауапкершілік;
- ✓ жақын адамдарына, өзін қоршаған ортаға шыдамдылық қабілеті;
- ✓ ойда болмаған және стандартқа сай келмеген жағдайларда әрекет етуге дайындық;
- ✓ орнықты білімдер алу дәлелділігі;
- ✓ өнегелі қадамдар жасау қабілеттілігі және ең қиын жағдайда өзінің адамгершілік сезімін сақтап қалу;
- ✓ жоғары және болашақ кәсіби қызметінен хабардар болу;
- ✓ өзін өз елінің, сонымен әлемнің азаматы сезіну, ұлт патриоты болу;
- ✓ басқа халықпен, мәдениетпен бірлікте өмір сүру дағдылары;
- ✓ басқа адамдардың пікіріне сыпайылық, қарым-қатынаста шыдамдылық таныту.

ПАЙДАЛАНҒАН ӘДЕБИЕТТЕР

- 1.Советова Е.В. «Административная работа в школе», Ростов-на-Дону, 2006ж
2. Галкина Т.И. «Справочник современного заместителя директора школы по воспитательной работе», Москва, 2008 ж